

u smeđem koloritu, koje su i najvrjedniji dio ove publikacije, kao foto-dokumentacija suvremene javne proslave žetvenih svečanosti u Subotici i okolici. Iako se čini da je autor upravo ilustracijama posvetio najviše pozornosti, i ovdje bi se moglo postaviti metodološko pitanje, je li uz potpis svake fotografije nužno navesti iz čije je zbirke, odnosno tko je autor fotografije, jer proizlazi da je to važnije nego sama fotografija. A ako se pak već konzekventno navodi da su neke od fotografija „preuzete s interneta“, onda je radi potpunosti informacije neophodno i navesti s koje internetske adrese te datum pristupanja.

Ostavljajući po strani zavidan broj korektorskih, pravopisnih i tipografskih pogrešaka koje se konstantno provlače od prve do posljednje stranice, te čestu nesuvislost stila pisanja, slično kao i kod autorove druge knjige, ostaje nejasan način na koji je autor htio ostvariti ciljeve pobrojane u *Predgovoru* i *Uvodu*, odnosno kakvo je djelo htio ponuditi čitateljstvu: publicistiku ili stručnu monografiju (u prilog čemu bi govorilo preko 50 fusnota), foto-album s nešto duljim i ambicioznijim pratećim tekstom, (kvazi)filozofsko-teološka razmatranja kojima knjiga vrvi ili tek vlastite impresije o različitim temama uključujući i dužijancu, izražavanje političkoga nezadovoljstva i političkih obračuna u subotičkoj hrvatskoj zajednici (str. 86) ili tek otjelotvoriti spisateljske ambicije u trećoj životnoj dobi uz isticanje vlastitih zasluga i obnašateljskih dužnosti (str. 32, 64)? I upravo zbog toga što ova načelna pitanja nisu prethodno razriješena, knjiga podsjeća na ne baš uspješni *gemischt* svega gore pobrojanog.

I na koncu, posljednje, ali ne i najmanje važno, jest i kontekst izlaska ove

publikacije. Kako je tiskana u okviru proslave stote obljetnice javne proslave dužijance u Subotici, a nakladnik je, posve neuobičajeno, organizacijski odbor (*sic!*) manifestacije, pa ukoliko se ovo stavi u kontekst megalomanske proslave subotičke Dužijance 2011. koja je zbog financijski nezatvorene konstrukcije, uz ranije višegodišnje problematično financijsko poslovanje pojedinaca u HKC-u *Bunjevačko kolo* koje je kulminiralo upravo na ovoj proslavi, dovelo do stečaja najstarije i najveće bunjevačko-hrvatske udruge u Subotici, bilo bi korisnije da su sredstva, koja su Pokrajinsko tajništvo za kulturu te Organizacijski odbor Dužijance 2011. osigurali za tiskanje ove knjige, upotrijebljena za nepokrivene stavke jubilarne subotičke dužijance, umjesto za knjigu nejasne svrhe i još problematičnije izvedbe.

Naravno, ništa od gore iznesenoga ne dovodi u upit autorovu impresioniranost i ljubav prema dužijanci, koja je vidljiva kroz cijelu knjigu, a koje je utkao u dugi niz godina rada na organiziranju žetvenih svečanosti, no, sasvim je druga stvar ljubav i impresiju pretočiti u knjigu.

Slaven Bačić

Naco Zelić, *Slikovali smo se : stare fotografije : izvor podataka o bunjevačkoj narodnoj nošnji*, Naklada Stih, Zagreb, 2011., 216 str.

Knjiga *Slikovali smo se : stare fotografije : izvor podataka o bunjevačkoj narodnoj nošnji* posljednja je knjiga Nace Zelića, pasioniranog zaljubljenika u zavičaj, koji je tu ljubav materijalizirao već desetljećima unatrag i u obliku tiskanih, knjiških izdanja. Kao akter društvenog

života Subotice i Tavankuta od šezdesetih do početka sedamdesetih godina, kada se seli za Hrvatsku, autor je postao svjestan vrijednosti kulturne baštine kraja iz kojeg potječe te se i nakon odlaska iz njega nastavlja te baštine sjećati, proučavati ju na svoj način i prezentirati.

Na središnji i najvažniji dio knjige, odnosno na namjeru autora upućuje nas i podnaslov: sakupiti na jednome mjestu fotografije bačkih Bunjevaca-Hrvata koje vremenski sežu od kraja XIX. stoljeća pa do sedamdesetih godina XX. stoljeća. U najvećem broju to su fotografije nastale u ateljeima lokalnih fotografa, te rjeđe ambijentalne ili fotografije nastale na otvorenome prostoru, a sve one svjedoče, među ostalim, i o načinu odijevanja Bunjevaca u navedenome razdoblju, s teritorija na kojima danas obitavaju u većem ili manjem broju. Ovako posložene, fotografije pružaju mnogostruke interpretacijske razine, među ostalim omogućavaju uvid u postupne promjene u načinu odijevanja bunjevačkih Hrvata u spomenutom vremenskom razdoblju, a jednako tako i regionalne razlike koje se tiču načina odijevanja, odabira materijala te načina šivanja i ukrašavanja odjeće.

Na samome početku knjige, prije slikovnoga prikaza fotografija, autor upućuje čitatelja u temeljne momente iz prošlosti bunjevačkih Hrvata, navodeći određene povijesne podatke te značajne ličnosti iz područja društvenog i kulturnog života. Posebno poglavlje posvećeno bunjevačkoj narodnoj nošnji i njezinim specifičnostima, svjedoči o tome da je sam autor imao priliku doživjeti uistinu ono o čemu piše, odnosno da se i sada, nakon dugog niza godina, kada je ta narodna nošnja samo dio narodne

baštine, on nje i dalje sjeća kao vrijednosti, te je do u detalje opisuje, kao jedan svijet koji je nestao.

Ova je publikacija svojom tematicom pristupačna širokom krugu korisnika te se može smatrati i popularnom. No, svakako je vrlo korisna i istraživačima koji se bave starom fotografijom, odnosno fotografskim obrtom. Nakon fotomonografija *Sto bandaša i bandašica* Grge Piukovića i *Blago iz dolafa : bunjevačka nošnja subotičkog kraja* Marinka Piukovića, ovo izdanje predstavlja vjerodostojan izvor podataka, ne samo o narodnoj nošnji nego i o društveno-povijesnom kontekstu u kojem su fotografije nastale, samim fotografima, njihovim ateljeima, međuljudskim odnosima i sl. Fotografije poput ovih, iz obiteljskih albuma, važni su svjedoci kulturne prošlosti te predstavljaju vjerodostojan izvor za proučavanje tradicijske kulture, ali i drugih društvenih područja. Na posao prikupljanja i organiziranja ovoga materijala uložena je ne mali napor te je svakako za pohvalu angažman jednog pasioniranog zaljubljenika u zavičaj, koji

slijedeći vlastiti instinkt bilježi momente iz života zajednice iz koje potječe.

Ljubica Vuković Dulić

Bela Duranci, *Stipan Kopilović 1877.–1924.*, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica, 2011., 110 str.

Prije dvije godine, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata objavio je drugo, osuvremenjeno izdanje monografije o „prvom slikaru impresionistu s ovih prostora“, Stipanu Kopiloviću (1877.–1924.). Autor monografije, povjesničar umjetnosti Bela Duranci (1931.), u predgovoru priznaje da se „drugim izdanjem knjige ne mijenja ništa jer se ništa novo nije doznalo“. Naime, prvo izdanje knjige *Slikar Stipan Kopilović 1877.–1924.* tiskano je prije kojih dvadesetak godina (nakladnik je bila NIO „Subotičke novine“) i već tada je bilo razvidno da je autor teksta studije došao do krajnjih granica saznanja o slikaru. Uz neveliki broj pronađenih i sigurno atribuiranih slikarevih djela, uz ozbiljan manjak dokumenata koji bi svjedočili o njegovu životu, uz zaborav koji je prekrivao njegovo stvaralaštvo skoro četrdeset godina, nije bilo uopće lako iscrutati bilo kakav, a kamoli ovako detaljni portret jednog umjetnika. Do danas, situacija glede navedenih dokaza o Kopilovićevu životu i radu ostala je nepromijenjena. Stoga rezultati do kojih je u svojim istraživanjima Duranci došao prije dvadeset godina nisu zastarjeli, već su – naprotiv – konačni. Njima se, izvjesno je, u vremenu koje je pred nama neće moći ništa nadodati. O Stipanu Kopiloviću već dva desetljeća, dakle, znamo sve. U čemu je onda značaj ovog novog izdanja?

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, u okviru svoje biblioteke „Prinosi za istraživanje likovne baštine“ tiskao je upravo ovu knjigu kao prvijenac. Odluka da se kao prva knjiga pojavi ponovno tiskana knjiga veoma je opravdana – radi se o studiji koja je, do pojave njezina drugog izdanja, bila teško dostupna. K tomu, prvo izdanje nije zadovoljilo kriterije tiskanja jedne umjetničke monografije: malog formata i s crno-bijelim reprodukcijama, nikako nije moglo, osim tekstom studije, biti dostojan prikaz nečijeg opusa. Novo izdanje osuvremenjeno je upravo u onim točkama koje su bile slabosti prvog, a to su poglavito broj reprodukcija i njihova kvaliteta. Tek je tako, osvježnog dizajna (djelo Darka Vukovića) i s izvanredno detaljnim reprodukcijama (zasluga fotografa Augustina Jurige), knjiga postala ozbiljan, dostojan spomenik nekoć zaboravljenom slikaru.

Sam tekst studije Bele Durancija pregledno je podijeljen u pet poglavlja, u kojima upoznajemo ne samo Stipana Kopilovića kao ličnost i umjetnika, već čitav jedan svijet podijeljen na provinciju i metropolu, na htijenje za čuvanjem dostignutog i na želju da se uvijek kreće naprijed. Stipan Kopilović, saznajemo to iz Durancijevog teksta, poniknuo je u prvom, no stremio je k drugom svijetu. Predodređen da postane seoski brijač, Kopilović se nije pomirio sa sudbinom koju su mu namijenili drugi, već je hrabro odlučio krenuti za onim što je osjećao kao svoje istinsko poslanstvo: htio je biti umjetnikom. Duranci nam precizno opisuje cijeli taj mukotrpan put „od brijača do slikara“, pažljivo prateći tanušnu nit dokumenata o Kopilovićevu životu i njegova do tada poznata dje-